

vader dreef hem op een natuurlijke wijze naar links, de Sociaal Democratische partij SPD, waarvan hij sinds zijn zestiende actief militant was. De onmacht van de SPD tegenover de opkomst van **Adolf Hitler**s NSDAP deed Brandt twijfelen aan de SPD. De socialistische jongeren kenden een radicale ruk naar links. Als jonge militant werd hij sterk beïnvloed door zijn mentor **Julius Leber**. Voor Willy Brandt was deze man zijn 'geestelijke vader': "een vastbesloten iemand, geen fanaticus, maar een man met een strijdvastbeslotenheid". J. Leber kon echter niet verhinderen dat de jongeren kritiek op de SPD bleven spuien en dat sommigen waaronder Brandt, zich uiteindelijk in een links-socialistische afsplitsing organiseerden, de *Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands* (SAPD, of SAP). De SAP zette zich in voor de eenheid van SPD, KPD, SAP, vakbonden en andere massaorganisaties tegen de nazi's, maar dat mislukte. Op 27 februari 1933, 28 dagen na A. Hitler's aantreden, werd de Rijksdag in brand gestoken. De nazi's misbruikten dit incident om de communisten de schuld te geven en hen uit te schakelen. De afgekondigde verordening van president **Hindenburg**, beter bekend als de "Rijksdagverordening" legde de basis van de nazidictatuur. Op 23 maart 1933 stelde de Rijksdag de *Ermachtigungsgesetz* in en gaf aan kanselier Hitler

vier jaar lang volmachten om buiten het parlement of andere instellingen wetten uit te vaardigen. Hierna voltrok zich snel een proces van "gelijkschakeling". Duizenden tegenstanders van het regime verdwenen in concentratiekampen als *Dachau*, *Sachsenhausen*, *Buchenwald*. Eigendommen van partijen en joden werden in beslag genomen of geroofd. In totaal vluchtten uit nazi-Duitsland zo'n 300.000 joden, sociaal-democraten, priesters, dominees, liberalen, communisten, vakbondsmilitanten. Willy Brandt belandde in Oslo, de hoofdstad van Noorwegen (red. soms wordt de indruk gewekt alsof alleen joden vermoord werden door de nazi's). Na de oorlog heeft Willy Brandt nooit aanvaard dat de collectieve schuld voor het nazisme op het geheel van de Duitse bevolking terecht kwam. Zijn reactie was dan steevast: "En de honderdduizenden Duitsers die in de concentratiekampen verkommerden en de Duitsers in ballingschap?" Volgens Brandt bewees dat er een ander, democratisch Duitsland was. In Oslo werd Brandt actief tegen de nazi's door zijn publicaties (waarin hij tegelijk ook het Sovjet-stalinisme zwaar bekritiseerde). Tijdens die ballingschap werd hij van een prediker van de revolutie een reformist. Het gaf hem een voorsprong (talen, netwerking) op SPD-leiders die in de kampen opgesloten waren en als ze geluk hadden konden terugkeren. Na de oorlog werd hij terug lid van de SPD.

Willy Brandt

Hij werd op 44-jarige leeftijd burgemeester van Berlijn in volle Koude Oorlog. Vanaf 1954 pleitte hij reeds voor de vreedzame hereniging van Duitsland. Hij werd na de bouw van de Muur in de nacht van 13 augustus 1961 wereldwijd het symbool van de vrijheidsstrijd van het westelijk stadsdeel dat midden de Sovjetzone en de DDR lag. In het boek worden verschillende voorbeelden gegeven over zijn harde opstelling tegenover de SU en de DDR leiders ivm Berlijn. Tegelijk voerde hij een minder onverzoenlijke politiek tegenover het Oostblok dan de Koude Oorlogsridders in het Westen. Ondanks de Koude Oorlog waren er de facto betrekkingen met Oost-Berlijn op het vlak van spoor- en postverkeer en handelsrelaties. Volgens Brandt moesten die relaties "ontwikkeld, geordend, gesanctioneerd en geregeld worden" (blz. 102). In 1962 hield Brandt een rede in de Harvard-universiteit in de VSA onder de titel "Coëxistentie, dwang tot een waagstuk" waarin hij zijn nieuwe *Ostpolitiek* verdedigde. In Duitsland en de VSA klonk dit nog als een provocatie. Hij vond dat de leiders in het Kremlin tamelijk zwak stonden gezien de ontwikkelingen in de Oostblok-landen Polen, Joegoslavië met daarbij de dissidentie van China. Hij voorspelde dat de Sovjet-Unie geen echte bedreiging vormde voor het Westen, wat nadien is uitgekomen. Als burgemeester van Berlijn voerde Brandt omzeggens een eigen buitenlandse politiek tot irritatie van Bonn. In 1967 werd Brandt echter minister van buitenlandse zaken en

Willy Brandt (1913-1992): een monument van de Duitse geschiedenis

Tot nu toe verscheen nog geen Nederlandstalige biografie van **Willy Brandt** (*) (wel werden boeken van W. Brandt in het Nederlands vertaald en verspreid). In de loop van dit jaar verscheen dan toch een biografie bij de uitgeverij *Aspekt* van hand van de Vlaamse historicus **Sam van Clemen**.

Herbert Frahm, werd begin de jaren dertig Willy Brandt toen hij in Oslo de hoofdstad van Noorwegen in ballingschap leefde en het verzet organiseerde tegen nazi-Duitsland (later vanuit Stockholm). Willy Brandts proletarische afkomst en politieke voorkeur van zijn groot-

vice-kanselier. Hierdoor kreeg hij nog een ruimer platform om zijn Ostpolitik vorm te geven. Voor die Ostpolitik kreeg Brandt in 1971 de Nobelprijs voor de Vrede (zijn geboortestad Lübeck had nu drie nobelprijswinnaars: **Thomas Mann** in 1929, **Günter Grass** in 1999, beiden voor literatuur) Na de onzalige affaire met de ontmaskering van de DDR-spion in zijn directe omgeving, **Günter Guillaume**, werd Brandt verplicht ontslag te nemen als kanselier. In het boek wordt over die affaire uitvoerig geschreven. Nadien loofden velen Brandt als de staatsman "die de ontspanning in Europa beslissend beïnvloedde". Hij werd actief als SPD-partijvoorzitter en bleef ook als voorzitter na zijn sterven na de Socialistische Internationale (SI) nieuw leven in. Brandt wilde vooral het *eurocentrisme* van de SI doorbreken. Hij streek de ene keer de Amerikanen tegen de haren door bijv. de Sandinisten in Nicaragua te steunen of een breed volksfront van verzet tegen de Pinochet-dictatuur te helpen organiseren in Chili. Tegelijk schakelde hij de SI internationale in, in de Amerikaanse doelstellingen om bijv. in Portugal, Griekenland en Spanje de niet-Atlantisch gerichte linkerzijde in de prille democratieën van de macht te houden.

Na de val van de Muur zat op 20 december 1990 Brandt als ouderdomsdeken het eerste gezamenlijk Duitse parlement voor in de Rijksdag te Berlijn. Het was een droom die voor Brandt werkelijkheid was geworden. Zijn allerlaatste toespraak hield hij op 4 mei 1992 in Luxemburg over de "architectuur van Europa" waarin hij pleitte voor de uitbreiding naar het Oosten en voor stabiele democratieën aldaar. In oktober 1991 werd darmkanker vastgesteld. Hij werd geopereerd, met succes, maar de kanker kwam terug. Op 8 oktober 1992 overleed Willy Brandt op 78-jarige leeftijd.

De auteur vult met dit boek een grote leemte in ons taalgebied over de naoorlogse geschiedenis in Europa. Hij kon beroep doen op een uitgebreid archief van een hoofdrolspeler. Het telde 150 strekkende meter en werd uitgegeven in tien kloeke delen: *Berliner Ausgabe*. Want het moet gezegd, Willy Brandt was een uitstekend publicist, hij schreef vele artikelen, toespraken, rapporten, brochures en boeken. Het boek geeft een schat aan informatie van de woelige en boeiende gebeurtenissen in de 20^e eeuw opgehangen aan het levensverhaal van misschien wel de belangrijkste sociaal-democraat van de tweede helft van vorige eeuw. De auteur publiceert op het einde van zijn boek een biografisch repertorium, een chronologie van Willy Brandt, de lijst van de regeringsleden o.l.v. van kanselier W. Brandt, een bibliografie en een personenregister.

(*) Willy Brandt, een biografie van een Duitser, Europeaan en wereldburger, Sam van Clemen, augustus 2014, 261 blz., Uitgeverij Aspekt b.v., Amersfoortsestraat 27, 3769 Soesterberg, Nederland, 24,95 €.